

Izvilums no Maksātnespējas administrācijas sniegtajiem viedokļiem jautājumā par ienākumu novirzīšanu kreditoriem fiziskās personas maksātnespējas procesa laikā

Informējam, ka oficiālu tiesību normu iztulkojumu var sniegt tikai likumdevējs vai tā īpaši pilnvarota institūcija, savukārt normatīvie tiesību akti Maksātnespējas administrācijai šādas tiesības neparedz. Līdz ar to Maksātnespējas administrācijas sniegtā tiesību normu interpretācija ir informatīva un tai piemīt vienīgi ieteikuma raksturs.

Saskaņā ar Maksātnespējas likuma 155. panta ceturto daļu parādniekam ir pienākums saistību dzēšanas procedūras laikā novirzīt vienu trešdaļu no saviem ienākumiem kreditoru prasījumu apmierināšanai. Tāpat norādām, ka Maksātnespējas likuma 128. panta ceturto daļu paredz, ka bankrota procedūras ietvaros tiek realizēta visa parādnieka manta, un no tās realizācijas iegūtie līdzekļi novirzīti kreditoru prasījumu apmierināšanai, izņemot Civilprocesa likuma 1. pielikumā noteikto mantu un 596. pantā minētās summas. Kaut arī minētā norma *expressis verbis* ir attiecināma uz bankrota procedūru, Maksātnespējas administrācijas ieskatā, normā norādītais, ka kreditoru prasījumu apmierināšanai nav novirzāma Civilprocesa likuma 1. pielikumā noteiktā manta un 596. pantā minētās summas, ir attiecināms arī uz saistību dzēšanas procedūru.

Civilprocesa likuma 596. pantā ir noteiktas atsevišķas ienākumu kategorijas, uz kurām nevar vērst piedziņu, t.i., atsavināt piespiedu kārtā. Attiecīgi piedziņa nav vēršama uz atlaišanas pabalstu, apbedīšanas pabalstu, vienreizēju pabalstu mirušā laulātajam, valsts sociālajiem pabalstiem, valsts atbalstu ar celiakiju slimam bērnam, apgādnieka zaudējuma pensiju, atlīdzību par apgādnieka zaudējumu u.c. ienākumu kategorijām. Tādējādi likumdevējs ir aizsargājis Civilprocesa likuma 596. pantā minētās ienākumu kategorijas no piedziņas vēršanas arī maksātnespējas procesa ietvaros.

Atbilstoši Civilprocesa likuma 595. panta otrajai daļai likumdevējs ir paredzējis, ka attiecībā uz sociālās apdrošināšanas pabalstiem ir piemērojami noteikumi par piedziņas vēršanu uz darba samaksu, proti, kreditoriem ir novirzāmi līdzekļi vienas trešdaļas apmērā no sociālās apdrošināšanas pabalstiem (valsts pensija, maternitātes pabalsts u.tml.). Tādējādi likumdevējs ir paredzējis mehānismu piedziņas vēršanai uz sociālajiem apdrošināšanas pabalstiem, bet sociālo pabalstu piedziņai šāds mehānisms nav izveidots.

Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 3. panta pirmās daļas 1. un 2. punktu **ģimenes valsts pabalsts** un **bērnu kopšanas pabalsts** ir valsts sociālie pabalsti. Līdz ar to saskaņā ar Civilprocesa likuma 596. panta 1. punktu uz tiem nav vēršama piedziņa. Saskaņā ar Valsts sociālo pabalstu likuma 6. panta otro daļu ģimenes valsts pabalstu piešķir par katru bērnu, kas ir vecumā no viena gada līdz 15 gadiem, vai ir vecāks par 15 gadiem, mācās vispārējās izglītības vai profesionālās izglītības iestādē un nav stājies laulībā. Šī pabalsta mērķis ir nodrošināt pastāvīgu atbalstu ģimenēm, kurās aug bērni,

tādējādi tas tiek izmaksāts, lai sniegtu ģimenēm materiālu atbalstu bērna vajadzību apmierināšanai. Savukārt atbilstoši Valsts sociālo pabalstu likuma 7. panta 1¹ daļai bērna kopšanas pabalstu piešķir personai, kura kopj bērnu līdz divu gadu vecumam, un tā mērķis ir palīdzēt ģimenēm ar bērniem, kompensējot ienākumu zudumu sakarā ar to, ka bērna māte vai tēvs kopj bērnu.¹ Līdz ar to gan ģimenes valsts pabalsta, gan bērna kopšanas pabalsta mērķis ir sniegt finansiālu atbalstu ģimenēm ar bērniem.

Tāpat saskaņā ar Civilprocesa likuma 596. panta 1. punktu piedziņa nav vēršama uz **atlaišanas pabalstu un apbedīšanas pabalstu**.

Norādām, ka **darba devējs var izsniegt pabalstu gan darbiniekam (radnieku vai tuvinieku nāves gadījumā), gan radniekiem un tuviniekiem (darbinieka nāves gadījumā)**. Tās ir darba devēja tiesības, nevis pienākums. Šāds darba devēja pabalsts nav uzskaitīts Civilprocesa likuma 596. pantā un tādējādi ir uzskatāms par darbinieka – parādnieka ienākumiem Maksātnespējas likuma 155. panta ceturtās daļas izpratnē, no kuriem ir novirzāma viena trešdaļa kreditoru prasījumu apmierināšanai.

Attiecībā uz **uzturlīdzekļu maksājumiem** bērniem norādām, ka Civilprocesa likuma 596. panta 5. punktā ir noteikts, ka piedziņu nevar vērst uz bērna uzturlīdzekļiem Ministru kabineta noteikto minimālo bērna uzturlīdzekļu apmērā. Attiecīgi saskaņā ar Ministru kabineta 2013. gada 15. janvāra noteikumiem Nr. 37 "Noteikumi par minimālo uzturlīdzekļu apmēru bērnam" katra vecāka pienākums ir katru mēnesi nodrošināt saviem bērniem minimālos uzturlīdzekļus – bērniem līdz septiņu gadu vecumam 25% apmērā no valstī noteiktās minimālās algas (95 *euro*) un bērniem no septiņu gadu vecuma sasniegšanas līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai 30% apmērā no valstī noteiktās minimālās algas (114 *euro*). Attiecīgi atkarībā no bērna vecuma, kreditoru prasījumu apmierināšanai var novirzīt uzturlīdzekļus tajā daļā, kas pārsniedz minimālo uzturlīdzekļu apmēru.

Tajā pašā laikā attiecībā uz uzturlīdzekļu novirzīšanu kreditoru prasījumu apmierināšanai norādām, ka saskaņā ar Civillikuma 179. panta pirmo daļu vecāku pienākums ir samērā ar viņu spējām un mantas stāvokli uzturēt bērnu. Šis pienākums gulstas uz tēvu un māti līdz laikam, kad bērns pats var sevi apgādāt. Papildus norādīts, ka strīdus par uzturlīdzekļiem bērnam izšķir tiesa. Tādējādi par uzturlīdzekļiem ir atzīstami naudas līdzekļi, kurus maksā viens no vecākiem un kas ir izlietojami bērna uzturam, t.i., ēdiena, apģērba, mājokļa un veselības aprūpes nodrošināšanai, bērna kopšanai un viņa izglītošanai un audzināšanai (Civillikuma 177. panta ceturtā daļa).

Atbilstoši Bērnu tiesību aizsardzības likuma 6. panta pirmajai daļai tiesiskajās attiecībās, kas skar bērnu, bērna tiesības un intereses ir prioritāras. Proti, visām darbībām attiecībā uz bērnu neatkarīgi no tā, vai tās veic valsts vai pašvaldību institūcijas, sabiedriskās organizācijas vai citas fiziskās un juridiskās personas, kā arī

¹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2010. gada 3. decembra sprieduma lietā Nr. SKA-527/2010 13. paragrāfs. Pieejams: http://at.gov.lv/files/uploads/files/archive/department3/2010/ska_527_2010.pdf (skatīts 2017. gada 13. oktobrī).

tiesas un citas tiesībaizsardzības iestādes, prioritāri ir jānodrošina bērna tiesības un intereses. Bērna tiesību aizsardzības likuma 10. panta pirmajā daļā ir noteikts, ka katram bērnam ir jāsaņem atbilstošs uzturs, apģērbs un pajumte. Tādējādi, ņemot vērā, ka saskaņā ar Bāriņtiesu likuma 17. panta 1. punktu viens no bāriņtiesu pienākumiem ir aizstāvēt bērna vai aizgādībā esošās personas personiskās un mantiskās intereses un tiesības, tad informējam, ka bāriņtiesa situācijā, kad parādnieks iziet saistību dzēšanas procedūru no tiem līdzekļiem, kas ir paredzēti parādnieka nepilngadīgā bērna uzturam, varētu saskatīt bērna tiesību un interešu nesamērīgu aizskārumu.

Iesniegumā cita starpā lūgts sniegt viedokli, vai apdrošināšanas prēmija ir uzskatāma par parādnieka ienākumiem Maksātnespējas likuma 155. panta ceturtās daļas izpratnē. Ņemot vērā, ka saskaņā ar likuma "Par apdrošināšanas līgumu" 1. panta 11. punktu apdrošināšanas prēmija ir apdrošināšanas līgumā noteiktais maksājums par apdrošināšanu, tad apdrošināšanas prēmija nevar tikt uzskatīta par parādnieka ienākumiem. Tajā pašā laikā parādniekam var tikt izmaksāta **apdrošināšanas atlīdzība**, kas ir apdrošinājuma summa, tās daļa vai cita par apdrošināšanas gadījumu izmaksājamā summa vai nodrošināmie pakalpojumi atbilstoši apdrošināšanas līgumam (likuma "Par apdrošināšanas līgumu" 1. panta 3. punkts).

Norādām, ka apdrošināšanas atlīdzība nav uzskatāma par valsts piešķirtu pabalstu, bet gan par civiltiesiska darījuma rezultātā saņemtu atlīdzību. Tā kā apdrošināšanas atlīdzības izmaksas priekšnoteikums ir apdrošināšanas prēmijas samaksa, tā nav pielīdzināma regulāriem ienākumiem, kuru gūšana atkarīga no parādnieka iespējām. Līdz ar to apdrošināšanas atlīdzība ir uzskatāma par maksātnespējas procesa laikā iegūtu mantu, kas būtu realizējama bankrota procedūras laikā saskaņā ar Maksātnespējas likuma 147. pantu. Atbilstoši Maksātnespējas likuma 128. panta ceturtajai daļai visas parādnieka mantas realizācija un no tās iegūto līdzekļu novirzīšana kreditoru prasījumu apmierināšanai tiek veikta bankrota procedūras ietvaros. Ņemot vērā Maksātnespējas likuma 5. panta pirmajā daļā noteikto, ka viens no fiziskās personas maksātnespējas mērķiem ir pēc iespējas pilnīgāka kreditoru prasījumu apmierināšana no parādnieka mantas, kārtība, ka parādnieka manta tiek pilnībā novirzīta kreditoru prasījumu segšanai, saglabājas arī saistību dzēšanas procedūras laikā. Tādējādi, ja saistību dzēšanas procedūras laikā fiziskā persona saņem, piemēram, dāvinājumu, mantojumu, vai cita veida mantiskas vērtības kā apdrošināšanas atlīdzību, šī parādnieka manta tiek novirzīta kreditoru prasījumu segšanai.

Vienlaikus jāņem vērā, ka apdrošināšanas atlīdzība tiek izmaksāta, iestājoties konkrētam apdrošināšanas gadījumam. Piemēram, apdrošinot risku kritisku slimību gadījumiem, apdrošināšanas atlīdzība tiek izmaksāta, ja apdrošinātā persona saslimst ar kādu no smagām saslimšanām. Tādā gadījumā Maksātnespējas administrācijas ieskatā kreditoru tiesības saņemt sava prasījuma apmierinājumu ir jāvērtē kopsakarā ar Satversmes 111. pantā nostiprināto valsts pienākumu aizsargāt cilvēku veselību. Valsts pienākums aizsargāt cilvēku veselību ietver trīs atšķirīgus valsts pienākumus: pienākums ievērot (respektēt), aizsargāt un nodrošināt (īstenot) tiesības uz veselības aizsardzību. Pienākums respektēt pieprasa valsti atturēties no tiešas vai pastarpinātas iejaukšanās cilvēka veselības tiesību īstenošanā, tostarp arī no tādām darbībām, kas

ierobežo katras personas iespējas pašai rūpēties par savas veselības aizsardzību. Proti, ikvienai personai zināmās robežās ir tiesības veikt pasākumus, ko tā uzskata par nepieciešamu savas veselības nodrošināšanai. Tiesības uz veselību ir jāsaprot kā tiesības baudīt dažādus pasākumus, preces, iekārtas un nosacījumus, kas vajadzīgi, lai realizētu augstāko sasniedzamo veselības standartu.² Tādējādi parādniekam ir tiesības saņemto apdrošināšanas atlīdzību izlietot, lai realizētu augstāko sasniedzamo veselības standartu. Novirzot parādnieka saņemto apdrošināšanas atlīdzību kreditoru prasījumu apmierināšanai var tikt nesamērīgi ierobežotas parādnieka iespējas rūpēties par savas veselības aizsardzību. Tajā pašā laikā norādām, ka kreditoru tiesības saņemt savu prasījumu apmierinājumu un parādnieka tiesības rūpēties par savas veselības aizsardzību katrā situācijā jāvērtē individuāli.

Vienlaikus jāņem vērā, ka saskaņā ar Maksātnespējas likuma 164. panta trešo daļu lēmumu par parādnieka atbrīvošanu no atlikušajām saistībām, kas norādītas fiziskās personas saistību dzēšanas plānā, pieņem tiesa, pabeidzot saistību dzēšanas procedūru. Tādējādi tiesas kompetencē ir vērtēt, vai konkrētās summas ir atzīstamas par parādnieka ienākumiem Maksātnespējas likuma 155. panta ceturtās daļas izpratnē vai tās summas, uz kurām nevar vērst piedziņu saskaņā ar Civilprocesa likuma 596. pantu.

² Olsena S. 111. pants. Valsts aizsargā cilvēku veselību un garantē ikvienam medicīniskās palīdzības minimumu. Grām.: Autoru kolektīvs prof. R.Baloža zinātniskā vadībā. Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2011, 628. -629. lpp.